

Universiteit Antwerpen
| Faculteit Rechten

De euthanasieverklaring ook voor dementie en andere aandoeningen?

Christophe Lemmens

Gastprofessor UAntwerpen

Advocaat-partner Dewallens & partners

Inhoud

- Inleiding
- Uitbreiding mogelijk/wenselijk?
- Proeve van uitgebreid toepassingsgebied
- Besluit

Universiteit Antwerpen
| Faculteit Rechten

Inleiding

Soorten euthanasieverzoeken en juridische waarde

- **Euthanasiewet bevat 2 soorten van euthanasieverzoeken**
 - Actueel euthanasieverzoek (art. 3)
 - Patiënt is wilsbekwaam en vraagt het nu
 - Voorafgaand euthanasieverzoek/euthanasieverklaring (art. 4)
 - Schriftelijke wilsverklaring opgesteld toen patiënt wilsbekwaam was, maar patiënt is nu wilsonbekwaam
- **Verzoeken zijn niet bindend (art. 14)**
 - Arts kan weigeren een verzoek (eender welke soort) uit te voeren
 - Arts kan ook bijkomende voorwaarden opleggen

Toepassingsgebied euthanasieverklaring

▪ Art. 4, §1, lid 1 Euthanasiewet

- Elke handelingsbekwame meerderjarige of ontvoogde minderjarige kan, voor het geval dat hij zijn wil niet meer kan uiten, schriftelijk in een wilsverklaring zijn wil te kennen geven dat een arts euthanasie toepast indien deze arts er zich van verzekerd heeft:
 - dat hij lijdt aan een ernstige en ongeneeslijke, door ongeval of ziekte veroorzaakte aandoening;
 - hij niet meer bij bewustzijn is;
 - en deze toestand (van buiten bewustzijn) volgens de stand van de wetenschap onomkeerbaar is
 - Arts die euthanasie in die omstandigheden uitvoert, pleegt geen misdrijf (art. 4, §2, lid 1)

▪ Loutere wilsonbekwaamheid volstaat niet – onomkeerbare toestand van buiten bewustzijn nodig

- Tijdens parl. voorbereiding veel discussie hierover
- Wel: onomkeerbaar coma en persistent vegetatieve toestand/niet-responsief waaksyndroom
- Niet: bv. dementie of toestand van minimaal bewustzijn – bewustzijn ernstig verstoord, maar niet buiten bewustzijn

Procedurevoorwaarden

- **Art. 2, §2, lid 2 Euthanasiewet**
 - Andere arts raadplegen over onomkeerbaarheid
 - Evt. bespreking met verplegend team
 - Evt. bespreking met vertrouwensperso(o)n(en)
 - Evt. bespreking met naasten
 - Evt. bijkomende voorwaarden arts
- **Regelmatige rapportering in patiëntendossier**
- **Invullen en opsturen registratiedocument**

Universiteit Antwerpen
| Faculteit Rechten

Uitbreiding mogelijk/wenselijk?

Voorstellen

- **Sinds 2002 werden verschillende voorstellen tot uitbreiding gedaan in rechtsleer, wetsvoorstellen e.d.m.**
- **Gedane voorstellen (telkens met behoud van onomkeerbaarheid), bv.**
 - *“hij zich niet meer bewust is van zijn eigen persoon, zijn mentale en fysieke toestand; en zijn sociale en fysieke omgeving” (Parl. St. Kamer 2007-08, nr. 1050/001)*
 - *“de hersenfuncties zijn zodanig aangetast dat de patiënt niet meer bij bewustzijn is of het bewustzijn zeer ernstig is aangetast, of dat hij geen besef meer heeft van zijn eigen persoonlijkheid” (E. DELBEKE, 2012)*
 - *“hij niet meer bij bewustzijn is of in het geval van een niet aangeboren hersenaandoening een dergelijk gevorderd stadium heeft bereikt dat hij zich in de fysieke of psychische toestand bevindt die hij in zijn wilsverklaring heeft beschreven” (Parl. St. Kamer 2019-20, nr. 0632/001)*
 - *“hij zich in de toestand van wilsonbekwaamheid bevindt die hij in zijn wilsverklaring heeft beschreven; en deze toestand volgens de stand van de wetenschap onomkeerbaar is” (Parl. St. Kamer 2019-20, nr. 0749/001)*

Publieke opinie: draagvlak is aanwezig

- **Door LEIF gelanceerde petitie** (<https://leif.be/petitie-euthanasie-bij-dementie/>)

We hebben reeds 84879 handtekeningen verzameld!

Teken onze petitie nu, en help ons zo om meer aandacht te krijgen voor euthanasie bij dementie.

[Ontdek hier de reeds verzamelde handtekeningen uit de indrukwekkende lijst.](#)

- **Bevolkingsonderzoeken:**
 - **Enquête Benelux:** 62 % van de Belgische bevolking voorstander
 - **Stemtest VTM en HLN:** 84 % van de Belgische bevolking voorstander
 - (<https://demens.nu/2019/06/17/opinie-euthanasie-bij-dementie-zelfbeschikking-een-onaantastbaar-recht/>)

Publieke opinie: draagvlak is aanwezig

- Het debat rond de uitbreiding van het toepassingsgebied van de euthanasieverklaring komt de laatste jaren vaak in de media
 - Wim Distelmans: “Uit diverse bevolkingsonderzoeken blijkt er een verpletterende meerderheid voor een wetsaanpassing” (<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/10/04/mensen-die-lijden-aan-dementie-moeten-euthanasie-kunnen-krijgen/>)

- **Wetsvoorstel Open VLD en nu ook CD&V bereid debat aan te gaan**
 - (<https://www.hln.be/binnenland/open-vld-snijdt-nieuwe-ethische-discussie-aan-laet-euthanasie-toe-bij-mensen-met-dementie-a8f87986/en> en <https://www.knack.be/nieuws/gezondheid/euthanasie-bij-dementie-komt-stap-dichterbij/>)

Argumenten voor uitbreiding

- Honorering zelfbepalingsrecht (en vaak verwachtingen) patiënt
- Andere wilsverklaringen kennen niet dezelfde beperking, i.h.b. de negatieve wilsverklaring
- Actueel euthanasieverzoek kent geen beperkt toepassingsgebied ('terminaal' en 'niet-terminaal'), o.a. ook bij beginnende dementie
- Geen rush richting actueel euthanasieverzoek en patiënt kan nog wat langer wachten (*cf.* Hugo Claus, 2008)

Hindernissen voor uitbreiding

- **Niet evident om uitbreiding te verwoorden in wetgeving**
 - Zou uitbreiding niet mogen tegenhouden – moeilijk gaat ook, maar het kan zelfs eenvoudig (zie verder)
- **Meerderheid in parlement allicht moeilijk**
 - *Cfr.* voorstellen van resolutie 7/12/2017 en 11/9/2019
 - Maar niet onmogelijk, bv. uitbreiding minderjarigen (2014), wijziging geldigheidsduur (2020) en evt. nasleep arrest EHRM 4/10/2022
- **Aanvaarding uitbreiding niet gedragen door meerderheid zorgverleners (*Journal of Alzheimer's Disease* 2019, 69: 989-1001)**
 - Euthanasie uitvoeren/bespreken blijft moeilijk voor vele artsen
 - Vloeit onder meer voort uit vele vragen die overblijven/rechtsonzekerheid (zie ook [J. DE LEPELEIRE et al., "Euthanasie bij personen met dementie. Reflecties van artsen", *TvG* 2009, 65\(14-15\), 666-671](#))
 - 65% van de ondervraagde artsen tegen wetsuitbreiding, maar meer dan de helft van hen zou euthanasie uitvoeren bij wetsuitbreiding
 - Grote meerderheid van voor- en tegenstanders vereist "*confirmatie*" patiënt alvorens euthanasie uit te voeren (*cfr.* NL)

Hindernissen na uitbreiding

- **Zelfs na uitbreiding blijven er moeilijkheden**
- **Omschrijving toepassingsmodaliteiten wilsverklaring en bepaling punt van uitvoering niet evident**
 - Maar dat geldt ook voor bv. de negatieve wilsverklaring
- **Er wordt nog steeds te weinig aan voorafgaande zorgplanning gedaan – gebrekkige kennis over wettelijke mogelijkheden**

Hindernissen na uitbreiding

- **Demente patiënten lijden vaak niet**
 - Lijden is subjectief en patiënt geeft zelf aan in wilsverklaring wat hij/zij belangrijk vindt/niet wenst
 - Toestand is onomkeerbaar, progressief en ontluisterend
 - Lijden is ook nu niet vereist voor uitvoering euthanasieverklaring (huidig wettelijk kader)
- **Patiënt kan van mening veranderd zijn of was hij wel wilsbekwaam bij de opstelling van de wilsverklaring?**
 - Geldt ook voor bv. negatieve wilsverklaring
 - Vermoeden van wilsbekwaamheid

Universiteit Antwerpen
| Faculteit Rechten

Proeve van uitgebreid toepassingsgebied

Voorstel

- **Uitvoering bij onomkeerbare toestand van 'wilsonbekwaamheid'**
 - Dus niet enkel dementie
 - Geen problemen qua moeilijke omschrijvingen en evt. uitsluitingen in de wettekst
 - Vrijheid voor patiënt om zelf in te vullen
 - Onomkeerbaarheid duidt wel op ernst van de toestand
- **Vgl. Nederland: “*patiënt niet langer in staat om zijn wil te uiten*”**
- **Sluit ook aan bij de negatieve wilsverklaring (alleen daar geen onomkeerbaarheid vereist)**
- **Lijden niet als voorwaarde (i.t.t. Nederland)**
 - Is nu ook niet het geval
 - Als wel dan bijkomende toetsingsmoeilijkheden

Uitwerking voorstel

- **Wettelijk model aanpassen**

- Keuzemogelijkheden bieden
- Bv. wel/niet coma en persistent vegetatieve toestand, wel/niet dementie, ...
- Ruimte laten voor eigen omschrijving

- **Extra procedurevoorwaarde(n):**

- Bv. extra arts raadplegen (dus 2 in totaal i.p.v. nu 1)
- Bv. voorwaarden *qua* specialisatie opleggen (bv. minstens 1 neuroloog)
- Bv. niet alleen onomkeerbaarheid laten toetsen, maar ook of situatie overeenkomt met wilsverklaring
- Bv. verplichting om mening vertrouwenspersoon/naasten te vragen over conformiteit situatie-wilsverklaring

Uitwerking voorstel (vervolg)

- **Euthanasieverklaring nog steeds niet bindend**
 - Arts beslist in eer en geweten om er al dan niet op in te gaan en vanaf wanneer/op welk moment
 - Duidelijke communicatie steeds vereist
 - Niet als houding patiënt niet overeenkomt met wilsverklaring
- **Registratieformulier aanpassen, zodat Euthanasiecommissie extra info heeft om zaak te beoordelen**
- **Opstellings- en uitvoeringsproblemen zullen er wellicht nog steeds zijn, maar dat is ook bij de negatieve wilsverklaring zo!**

Universiteit Antwerpen
| Faculteit Rechten

Besluit

Besluit

- Huidig wetgevend kader is gedetailleerd met een beperkt toepassingsgebied
- Regeling euthanasieverklaring sterk verschillend van negatieve wilsverklaring, terwijl resultaat zelfde kan zijn: overlijden
- Wijziging wetgevend kader is mogelijk/gewenst, maar tijdsbestek onduidelijk
- Wijziging moet goed doordacht zijn en zal allicht niet zonder extra voorwaarden kunnen gebeuren
- In afwachting kan gebruik gemaakt worden van: (1) actueel euthanasieverzoek en/of (2) negatieve wilsverklaring/machtiging vertegenwoordiger

Universiteit Antwerpen
| Faculteit Rechten

Vragen?

christophe.lemmens@uantwerpen.be

christophe.lemmens@dewallens-partners.be